

ПРОБЛЕМИ ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ

DOI: 10.32403/978-966-322-522-7-2021-79-83

Слоцька Л. С., Зацерковна Р. С.

Критерії добору поліграфічних матеріалів для шкільних підручників

Отримати справді якісну друковану продукцію – це поєднати зміст та форму і, звісно, екологічну складову.

На сайті Книжкової палати України викладено перелік стандартів, які діють у галузі видавничої справи, це: національні стандарти України; національні стандарти України, через які впроваджено міждержавні стандарти (ГОСТ) методом перевидання; галузеві стандарти України.

Основними стандартами, яких слід дотримуватись при випуску шкільних підручників, є:

– СОУ 18.1-02477019-07:2015. Поліграфія. Підручники і навчальні посібники для загальноосвітніх навчальних закладів. Загальні технічні вимоги (зі зміною № 1). – На заміну СОУ 22.2-02477019-07:2007; чинний від 2013–01–03;

– СОУ 18.1-02477019-09:2015. Видання. Видавниче оформлення і поліграфічне виконання. Показники якості. – Вперше; чинний від 2007–12–25;

– ДСанПіН 5.5.6-138–2007. Державні санітарні норми і правила. Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей. – На заміну ДСанПіН 5.5.6.084–2002; чинний від 2007–02–09 [1].

Документ Державні санітарні норми і правила «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей» чинний з 10.02.2007 року і до сьогодні. У цьому ДСанПіН вказано, що санітарні норми і правила спрямовані на профілактику захворювань і поширюються на видання газетні, журнальні, книжкові (у т. ч. навчальні видання, підручники, навчальні посібники), а також іншу друковану продукцію, призначену для використання дітьми, що видаються в Україні [2].

Цим документом і керуються при випуску навчальних видань. Проаналізувавши ДСанПіН, бачимо, що документ потрібно переглянути та оновити. Доцільно ввести терміни, визначення і вимоги, які би врахували сучасні технології поліграфічного виробництва та велике розмаїття матеріалів, які використовуються на поліграфічних підприємствах України для випуску друкованої продукції.

Зокрема, в ДСанПіН у п. 2. «Терміни та визначення» фігурує поняття «високий друк», «глибокий друк». Високий друк вже понад 30 років майже не використовується, частка використання глибокого друку незначна, і його в Україні для видавничої продукції не застосовують. Термін «офсетний друк» у документі відсутній, хоча в тексті є поняття «офсетний папір».

В літературних джерелах відображено таку статистику щодо використання способів друку в Україні: офсетний – 42 %; цифровий – 22,3 %; струминний – 15,7 %; трафаретний – 12,5 %; флексографічний – 3,8 %; тамподрук – 3,5 %; високий – 1,5 % [3].

Пропонуємо ввести в ДСанПіН визначення: «офсетний плоский друк – непрямий друк, при якому зображення з плоскої форми передається на проміжну ланку – офсетне гумовотканинне полотно, а потім на задруковувану поверхню».

В ДСанПіН 5.5.6-138–2007 передбачено два протоколи: протокол гігієнічної оцінки шрифтового оформлення видання з вимогами до основного і додаткового тексту та протокол оцінки ілюстративного оформлення видання. Не передбачено окремого протоколу оцінки поліграфічних матеріалів, які використовуються для виготовлення видання (шкільних підручників), а це важливо для безпеки здоров'я.

Рекомендуємо ввести в ДСанПіН окремий протокол оцінки поліграфічних матеріалів, у якому зазначати друкарсько-технічні та споживчі характеристики основних матеріалів, тобто матеріалів, які містяться в готовому друкованому виробі. Від підприємства, яке випускає шкільні підручники, варто вимагати заповнення цього протоколу з обов'язковим додатком документів, що підтверджують достовірність представлених характеристик поліграфічних матеріалів і їх безпеку для здоров'я школярів.

Для виготовлення видань використовують такі основні матеріали для друкарських і післядрукарських, в тому числі оздоблювальних, процесів: папір для основного тексту, папір для додаткових елементів (форзаців, ілюстрацій); друкарські фарби; лаки; брошурувальні-палітурні матеріали – картон, папір для обкладинок і покривний матеріал для палітурок, каптал, корінцевий матеріал (марля, паперова смужка), клей, нитки.

Вибираючи друкарський папір, потрібно врахувати: склад паперу, спосіб його обробки та характеристики. Це

має бути чистоцелюлозний папір без вмісту деревної маси і з інформацією, який спосіб вибілювання целюлози застосовували, не допускається використання хлору та його сполук. Щодо способу обробки, то потрібно обирати папір з додатково необробленою поверхнею – без покриття (некрейдований) і без глянсування (не глянцевої). Склад паперу впливає на його характеристики. Для шкільних підручників потрібно вибирати друкарський папір: з масою 1 м² не менше ніж 80 г; непрозорістю не менше ніж 90%; білістю від 70 до 88%; рівною, гладкою, без значного глянцю поверхнею. Увесь наклад має бути надрукований на папері одного виду (марка, партія, сорт), з однаковими масою 1 м² та відтінком [4].

В ДСанПіН нічого не вказано про вибір, склад, характеристики друкарських фарб і лаків. Вибираючи друкарські фарби, потрібно врахувати їх друкарсько-технічні, оптичні та споживчі властивості.

Оптичні властивості фарб, а саме інтенсивність; яскравість; насиченість (чистота) кольору; колірний тон; покривна здатність важливі для сприйняття школярами навчального матеріалу, активної роботи органів зору і мозку.

Для здоров'я школярів важливою є така споживча властивість, як відсутність запаху. Не слід використовувати ароматизовані друкарські фарби і лаки, а також фарби і лаки зі спецефектами.

В пунктах 5.1.7, 5.2.4, 5.3.4, 5.4.3. ДСанПіН зазначено, що для основного тексту видання забороняється використовувати кольорові фарби. Шкільні підручники зараз багатоколірні, тому цю вимогу потрібно вилучити, вказавши вимоги до чорної та кольорових друкарських фарб.

Отже, з метою удосконалення як самих шкільних підручників, так і впровадження комплексної системи критеріїв для їх оцінювання, пропонуємо:

– переглянути та внести зміни в ДСанПіН 5.5.6-138–2007, враховуючи велике розмаїття існуючих поліграфічних технологій і матеріалів;

– розробити, враховуючи всі складові видавничо-поліграфічного виконання, і ввести комплексний критерій оцінювання – санітарно-гігієнічну (гігієнічну) характеристику шкільного підручника.

Література

1. Про затвердження Державних санітарних норм і правил «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей». Наказ Міністерства охорони здоров'я України 18.01.2007 N 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0077-07#Text>.

2. Перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі видавничої справи // Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». URL: <http://www.ukrbook.net/vidavc.html>.

3. Савченко Е., Величко Е. Полиграфия Украины. Современное состояние, перспективы развития // Полиграфия. 2013. № 4. С. 22–24.

4. СОУ 22.2-02477019-07:2007. Поліграфія. Підручники і навчальні посібники для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Загальні технічні вимоги. Чинний від 2007–07–15.